
Lokaas voor literatoren

De schedel van de Pilt-down-mens, de schilderijen van Van Meegeren en de schavuitenstreek van Alan Sokal, u zult ze wel kennen.
Wat weet u van de Julia-grap?

DOOR HANS VAN MAANEN

'GIJ, bedrieglijke kwakzalvers, die op stoelen en tafeltjes staan gingt op de markt onzer letteren, en met krijschend trompetgeschal de onnoozelen om u verzamelde, om hun aan te prijzen, en te verkoopen voor geld dat hun nutter was, de geëtiketteerde potjes uwer valsche wijsheid, de ongebrevetteerde apteek uwer oneerlijke praktijken; — wij hebben u afgeworpen van uw marktplaats in onze letteren, wij hebben uw potjes verbrijzeld op de steenen en uwe etiketten verscheurd...'

Dat laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Aan het tieren zijn Willem Kloos en Albert Verwey, voormannen van de literaire beweging die later bekend geworden is als de Tachtigers. Zij hadden, vonden zij in ieder geval zelf, een enorme stunt uitgehaald. In 1885 wisten zij een opzettelijk abominabele gedichtencyclus, *Julia: een verhaal uit Sicilië*, gepubliceerd te krijgen. De recensies in kranten en tijdschriften waren, zoals zij hoopten, redelijk tot zeer lovend — waarna ze een half jaar later hun genadeloze ontmaskering konden publiceren: *De onbevoegdheid der Nederlandsche literaire kritiek*.

De 'Julia-grap' leidde tot een tegenwoordig haast ondenkbare commotie. Iedere krant, nationaal of regionaal, wijdde er wel een paar kolommen aan, de weekbladen waren er vol van, en het eigen tijdschrift van Kloos en Verwey, *De Nieuwe Gids*, zag zijn oplage direct fors stijgen.

Vaart der volkeren

Willem Kloos, Albert Verwey, Lodewijk van Deyssel en Frederik van Eeden waren de schoolbanken nog maar amper ontgroeid toen ze, begin jaren tachtig, de vaderlandse dichtkunst failliet verklaarden. Eigenhandig zouden zij de kleinburgerlijke, stichtelijke domineespoëzie van de aflopende eeuw wegblazen en er grootse en meeslepende verzen tegenover stellen. Zoals Lodewijk van Deyssel in 1885 schreef: 'Wij willen Holland hoog opstoten midden in de vaart der volkeren.'

Het is ze redelijk gelukt, zoveel is zeker. Nog altijd is ware kunst, volgens velen, er slechts om de kunst, en moet die steeds de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie wezen.

George Hendrik Breitner: De Dam te Amsterdam, 1901.

Rijkmuseum

Het verdrijven van de gevestigde orde — Nicolaas Beets, J.J.L. ten Kate, P.A. de Génestet — ging uiteraard niet zonder enig literair geweld.

Bekend geworden is de bundel *Grassprietjes*, verschenen in december 1885, waarin Frederik van Eeden de stoet van de oude garde even vilein als melodius op de hak nam:

Maar Goddank, zingt nu cantaten...

Daar komt J.J.L. TEN KATE!

Dankt den Heer met snarenspeel

Voor TEN KATE J.J.L.

Liefde in het zuiden

De Julia-grap werd in de zomer van 1884 uitgebroed door Willem Kloos en Albert Verwey. Als direct doelwit kozen zij Martinus van Loghem, die als Fiore della Neve ('Sneeuwbloem') gedichten publiceerde, en meer in het bijzonder diens goed ontvangen — en zeer goed verkopende — gedichtencyclus *Eene liefde in het zuiden* uit 1881. Een enkel pareltje hieruit:

'k Heb haar gezien... zal 'k spreken van dien kus
Den laatsten licht, die mijne lippen drukte?
O, dat de dood alleen den vuurgloed blussch',
Die bij dien afscheidskus mijn ziel verrukte!

(Het loopt, voor wie benieuwd is, slecht af voor de dichter: zijn geliefde gaat er pal voor de bruiloft vandoor met een matador uit Córdoba, later komt hij haar tegen in Parijs, berooid en berouwvol, waar ze sterft in zijn armen.)

Voor Kloos en Verwey genoeg om te persifleren, en al snel hadden zij hun *Julia: een verhaal van Sicilië* in elkaar gedraaid — net goed genoeg om de recensenten te behagen, net slecht genoeg om ze vervolgens aan te kunnen klagen. 'Heerlijke — pispoezie', noemde Verwey het zelf.

Het vinden van een uitgever bleek nog niet eens zo eenvoudig, maar ten slotte hapte W. Gosler in Haarlem toe. Hij vond het een prachtwerk, en eind november 1885 verscheen het onder het door Gosler voorgestelde pseudoniem Guido. Goud op sneê f 1,90, precies even duur als *Eene liefde in het zuiden*.

Ook de verhaallijn daarvan wordt gevolgd. In ruim 1800 versregels vertelt de dichter over de schone Julia, met wie hij mag trouwen mits hij katholiek wordt en met wie hij in de huwelijksnacht de Etna beklimt — die dan net uitbarst zodat zij jammerlijk omkomt.

Waarom, waarom ook mij niet weggeslagen,
O wreede dood, die al het schoone haat?
Was ik te weinig voor uw wild belagen,
En wordt gij door het schoonste slechts verzaad?
Nu zij gevloeden is, sta ik te klagen,
Een olm, die zonder wingerd staat!

Overall vliegen metaforen uit de bocht, lopen gedachten uit de rails en bijten stijlfiguren in het zand. Er is haast geen vers waarin niet gezondigd wordt tegen de regels van de poëzie of de goede smaak, of beide.

Niets dan lof

Maar precies zoals Kloos en Verwey hoopten, werd *Julia* goed ontvangen. Hun grootste triomf was ongetwijfeld de recensie van Van Loghem zelf, die de bundel al snel besprak in *De Amsterdammer*. Niets dan lof had hij: ‘Geheel zuidelijke taferelen, zuidelijke dichtvormen en zuidelijke welluidenheid.’ De gelijkenis met zijn eigen werk ontging hem niet — hij dacht wellicht school te maken.

In *De Nederlandsche Spectator* werd *Julia* zelfs tweemaal

Albert Verwey door Jan Veth, ca. 1885 (detail). Rijksmuseum

positief gerecenseerd, eenmaal door de dichter Herman Cosman, en een paar maanden later door Jeanne Clant van der Mijll-Piepers (nom de plume: Holda). Beiden waren enthousiast, maar noemden toch ook wat tekortkomingen in het debuut. *Het Vaderland*,

Wikipedia

land, *De Tijdspiegel* en *Nederland* zagen al evenzeer een mooie toekomst voor Guido weggelegd.

Alleen Jan de Vos, in *De Lantaarn*, vroeg zich hardop af of er geen sprake is van satire — Kloos en Verwey suggereerden later dat iemand De Vos had getipt.

De redacteurs van *De Gids*, het belangrijkste tijdschrift van de oude garde, schonken *Julia* geen aandacht.

Vers voor vers

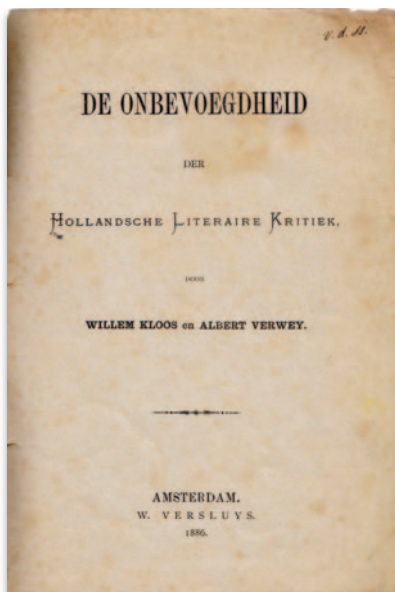
Tot hun grote opluchting, ongetwijfeld, toen Kloos en Verwey in mei 1886 hun oplichting onthulden met de publicatie van *De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek*.

Nadat zij hun auteurschap hebben prijsgegeven en het gebrek aan kwaliteit van *Julia* vers voor vers hebben aange-toond, laten zij hun tegenstanders de revue passeren.

Allereerst hun eigen uitgever, Willem Gosler, ‘die wipbilt door de literatuur’. Dan de criticus van *Het Vaderland*, die vond dat delen van *Julia* wel een componist verdienden: ‘En *Julia* met muziek? Dat ’s een subliem idee! *Julia* op muziek, ha! ha! *Julia* op muziek! ketelmuziek, ja!’

Vervolgens wordt Cosman naar voren gehaald: ‘Wou je dan zoo graag, zoo heel graag, spreken in ’t publiek! Kom maar, dan zal ik je op de estrade tillen. Ben je d’r? Pas op, dat je er niet afvalt.’

Het is niet allemaal even eerlijk en even inhoudelijk, maar venijnig is het zeker. Een vat vol gal gieten Kloos en Verwey uit over Holda: ‘Dag, Mevrouw, gaat u zitten! Maar neem uw japon op, want het is hier een vieze boël; gij zijt hier in den Augiasstal van het literaire Nederland.’ En nadat zij haar de mantel hebben uitgeveegd, sturen ze haar weer naar huis met: ‘U laten wij los: recenseer niet meer, — Va! Probeer eerst eens, of gij lezen leeren kunt, of nog beter...’

Fokas Holthuis

uiteraard, Fiore della Neve. Kloos en Verwey citeren zijn recensie uitgebreid, laten er geen spaan van heel, en executeren standrechtelijk: 'Één zoo'n stuk is de grafzerk van een auteur.'

't Is waarachtig of je Gerrit Komrij hoort.

Tot besluit komt dan een tirade waaruit hierboven al is geciteerd, plus een vurig pleidooi voor de dichtkunst van de jonge generatie — de Tachtigers dus:

Zij dragen de groote bezieling in het hart en het schoone woord op de lippen, omdat zij kinderen zijn van den grooten tijdgeest en vertellen de heerlijkheid huns vaders. Daarom is de kunst hun geen spel, maar een hartstocht; geen vak, maar een bediening; geen deel van het leven, maar het leven-zelf.'

Provocatie

De reacties waren gemengd. Gosler was erg gekwetst, maar Kloos wees hem er zalvend op dat alle ophef stellig omzetverhogend zou werken. Kranten en tijdschriften die nog geen recensie hadden geplaatst, zoals *De Gids*, vonden de provocatie erg geslaagd, de meeste aangevallen recensenten verweerden zich, soms niet ten onrechte, dat hun oordeel heus niet uitsluitend positief was geweest, dat ze ook hadden gezegd dat 'Guido' hier en daar aan Verwey deed denken, en dat ze vooral mild voor een debutant waren geweest. Smit Kleine feliciteerde Kloos en Verwey direct met de mooie mystificatie — al vond hij, net als veel buitenstaanders, dat de toon van de brochure wel wat minder nijdig had gekund. Van Loghem heeft het Kloos en Verwey nooit kunnen vergeven en verklaarde alle Tachtigers de oorlog. *De Amsterdammer* kon zich niet aan de indruk ont-

ga wat borduren, Holda!'

De recensent van het blad *Nederland*, Frits Smit Kleine, wordt de huid volgescholden — 'gij, ridiculste figuur onder al de ridicule figuren in onze ridicule officiële letterkunde; hersenlooze doer! Smit Kleine!' waarna ten slotte de beurt is aan,

trekken 'dat niet de kunst de beleedigde is, die gewroken moet worden, maar dat de schrijvers in hun eigen oog, meer zijn dan de bruid zelve, aan wie zij hun liefde wijden.'

De aarde trilde opvallend lang na. Jan Greshoff moest er in zijn *In alle ernst* uit 1938 nog steeds niet veel van hebben — 'volkomen nuttelooze hoogdravendheid, zoo nu en dan afgewisseld door een geforceerde jovialiteit' — terwijl de Winkler Prins-encyclopedie van 1936 zonder meer sprak van een 'zeer geslaagde' grap waarmee de auteurs 'wantsmaak, onwaarachtigheid en waardeloosheid in kunst en kunstbeschuwing' overtuigend hadden aangetoond.

Men heeft het er, in literaire kringen, nog steeds over.

Peter Janzen: *De Amsterdamse jaren van Willem Kloos, deel I (1859–1888)*. Proefschrift Amsterdam, 2013.

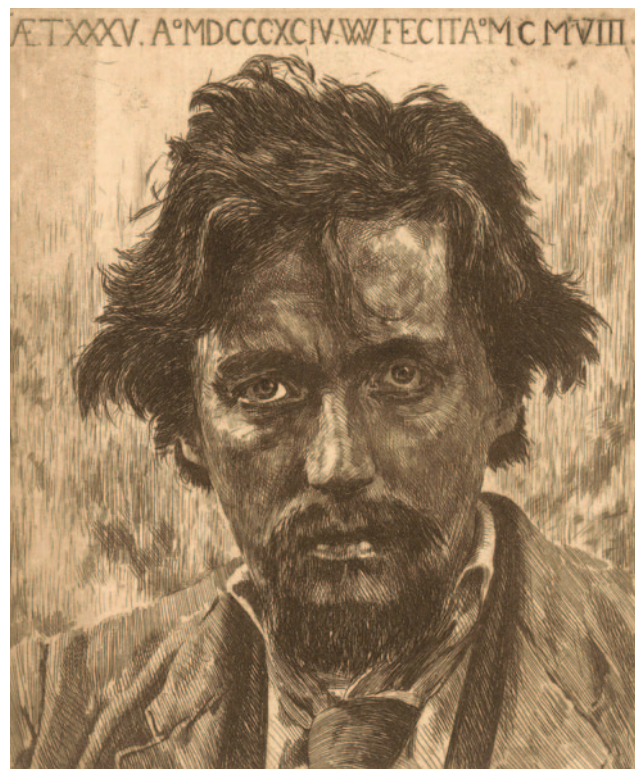
Bart Slijper: *Hemelbestormers: de revolutie van de Tachtigers*. Amsterdam: Prometheus, 2017.

Kris Steyaert: *Het janushoofd van Julia (1885)*. *Nederlandse letterkunde*, jg. 17 (2012), p. 10.

Fabian R. W. Stolk: *Nep echt: namaak en literatuur, in het bijzonder in de zaak-Julia*. *Nederlandse letterkunde*, jg. 12 (2007), p. 177.

Fabian R. W. Stolk: *Guido's Julia (1885) als provocatie*. *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, jg. 119 (2010), p. 203.

Vrijwel alle oorspronkelijke teksten zijn op internet te vinden.

Willem Kloos door Willem Witsen, 1908.

Rijksmuseum